

MIEDŹ (181) *sb f*

miedz (12), miédź (5) (*Cn e pochylone*); miedz *Mącz* (11); miédź *PudłFr*; miedz : miédź *SarnStat* (1 : 5). ◇ miedz-.

sg *N* miédź (42). ◇ *G* miedzi (77). ◇ *D* miedzi (4). ◇ *A* miédź (27). ◇ *I* miedzią (18) [*w tym: - ąm* (1)]. ◇ *L* miedzi (13).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVII – XVIII w.

1. *Miedz lub jeden z jej stopów (jak np. brąz, msiądz, spiż); aes Murm, BartBydg, Mącz, Cn; cuprum Mymer¹, BartBydg, Calep, Cn; aenum Mącz (180) : Aes. Kupfer ader glockenſpeis. Myedz. Murm 124; Mymer¹ 5v; grinfzpan ktory ieft rdza z miedzi/ z miodem z oliwą á z woſkiem zmiefzany/ [...] rany ſmrodliwe goij *FalZioł* III 40b; á tak Miedz była nadroſſza, á złoto j ſrebro dla niepoſitku zamiatano, Ale teraz obyczaiem przeciwnym leży miedz, á złoto w wielkiej czci y w wadze. *FalZioł* IV 52b, +8a, III 34c, IV 48c [2 r.], d [4 r.], 52b [2 r.], 58b, V 15; *MiechGlab* *5; *KłosaAlg* G4 [3 r.], Hv [2 r.], H2v; *RejRozpr* Av; *RejWiz* 2, 8, 147, 167v; A ſłupy miedziáne/ ktore były w koſciele Páńkim/ y podſtáwki/ y Morze miedziáne ktore było w do^{mv} Páńkim/ potłukli Cháldeyczykowie/ y záwiezli wſſyftkę miedz do Bábiłonu. *Leop* 4.Reg 25/13, 3.Reg 7/14 [2 r.], 16, 4.Reg 25/16, 1.Par 18/8, *Dan* 10/6, 2.*Tim* 4/14; *RejZwierz* 84v, 112v [2 r.]; *BibRadz* 2.Reg 8/8, *Iob* 28/2, *Ier* 52/17, 20, 22; *BielKron* 26, 33v [3 r.], 35v, 111, 262, 408v, 454v, 460v; Ahenarius faber. Kotlars ten który miedzią robi. *Mącz* 4c, d, 5a [2 r.], 6b, 59c, 65c (14); *SienLek* 94v, Yyy [2 r.]; Pátrzay iedno Złotniká iák fobie vgada/ Do grzywny Srebrá/ Miedzi trzy łoty przyádza; *BielSat* Cv; *BielSpr* 57; *WujJud* 46; Bo Iehowa Bog twoy wiedzie cię [...] do ziemie wktorey (miáſto) kámieniá żelázo/ á z ktorey gor kopác będziefz miedz. *BudBib* *Deut* 8/9, *Ex* 38/2, 4, 5, 6, 4.Reg 16/14, *Eccli* 50/3, *Bar* 5/34; *CzechEp* 234; *KochPam* 80; *PudłFr* 7, 71; *BielRozm* 16; AEro – Miedzią naciwam. *Calep* 36b, 36a, b [2 r.], 278b; *WujNT* 479; *SarnStat* 283 [2 r.], 283 *żp*, 959 [2 r.], 1131 [2 r.], 1310; *CiekPotrŚredz*?(4.*

*W połączeniach szeregowych (34): BartBydg 38b; ym złoto na czirwieńſze tym nalepſze/ ieft ciężkie ſowicie niźli Srebro/ niź Miedz/ y niźli Czena *FalZioł* III 34b; *MiechGlab* [88]; *Leop* *Ex* 31/4, 35/32; *BibRadz* *Ex* 31/4, 35/5; *BielKron* 33, 47, 70v, 77, 287 (8); Auraria, Argentaria, AEraria, in quibus Aurum, Argentum, et AEs effoditur, Grubá álbo mieifce gdzie złoto/ ſrebro/ miedz kopáya. *Mącz* 125a, 4d [2 r.], 219b; *RejAp* 151; *GórnDworz* Ee5, Ee7v; *RejZwierc* 60; *BudBib* b3, *Ex* 24/3, 2.Par 2/7; *SkarŻyw* 502 [2 r.], 503; *LatHar* +4; A kupcy ziemſcy plákác będą y nárzekác nád nią: iż towárow ich żaden węcyej nie kupi/ towáru złotá y ſrebrá y kámienia drogiego/ y pereł/ y biſioru/ y purpury/ y iedwabiu/ y kármázynu/ y wſzelkiego drzewá Thyinowego/ ywſzelkiego naczynia Słoniowego/ y wſzelkiego naczynia z kámienia koſztownego/ y z miedzi/ y z żelázá/ y z mármoru *WujNT* *Apoc* 18/12; *SarnStat* 966; *SkarKaz* 454a; *GosłCast* 45.*

W porównaniach (6): PatKaz III 147v; Koći iego ſą mocne iáko miedz *BibRadz* *Iob* 40/13, *Is* 48/4; chytróſć náłtrzępiona iáko ſmálc ná miedzi *RejZwierc* 240v; GDybych mowił ięzykámi ludzkimi y ánielſkimi/ á miłóſci-bych nie miał; ſítałem ſię iáko miedz brzákáia/ ábo cymbał brzmiaący. *WujNT* 1.*Cor* 13/1; weźmie ciáło mocne iáko żelázo/ trwałe iáko miedz ábo złoto *SkarKaz* 205a. [*Cf W przen* *RejAp*, *BudNT*, *WujNT*],

W charakterystycznych połączeniach: miedź czerwonawa, łśniąca, pozłocona, rozpalona, rozpuszczona, roztopiona, wolna; miedzi pełny (2), przysada, twardość; bałwan z miedzi, korona, kwartniczek, naczynie (2), ołtarz, rdza (2), rurka; pleśń na miedzi, rdza (3), smalc; ćwiczony około miedzi; dystylować z miedzi, (u)działać (działany) (3), kować (2), palić, sprawowanie uczynić (uczynion, poczyniony) (7), ulać (odlać, ulany, wylany) (8); czynić miedź, farbować, kopać (3), pocierać, poświęcać, pozłocić, przywieźć (zawieźć, przywozić, wożący) (4), rozpuszczać, sprawować, zanieść (przynieść, przynosić) (3), zlewać; miedzią okowany, okrywać (nakrywać, nakryty) (3), powlec (2), robić (2); z miedzią jeździć, zmieszany (2); robić (robotą) na miedzi (3), wyrzezać; w miedzi lać.

Wyrażenie: »miedź palona« = składnik leku (1): wezmi kwiatkow pomagranaty (z apteki) Aloepaticum. Sanguis draconis/ [...] Eris vřti/ to ieřt miedzy paloney z apteki *FalZioł* V 100v.

Zestawienie: »koryncka miedź« = stop miedzi ze złotem i srebrem (1): Corinthius, Ut Corinthium aes, Korincka miedź. *Mącz* 65c.

Szeregi: »miedź, kontryfał« (1): Bo áza máło czyni złego wřzyřtkiey Koronie tęń/ [...] kto w kącie siedząc fałřzywą z miedzi/ z contryfału/ y z czego inřzego kuię [!] Menicę/ Talery/ Czerwone złote? *GórnRozm* C4v.

»kupr i (albo) miedź« (2): Chalcitis, Kamięń miedziány z którego Kupr y miedź czynią. *Mącz* 50d; *Calep* 36b. [Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.].

»miedź abo (i) mosiądz« [szyk 2:1] (3): *CzechEp* 233 [2 r.]; Trzebáby řztukę vkázác w tym niepořpolitá/ Iákoby przemowić chćiáć/ vczynić twarz litá. Z bládłego mořiądzu/ ábo z miedzi czerwonáwey *KlonŻal* D3. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.; w połączeniach niewspóřzędnych 4 r.].

»srebro, (albo) miedź« [szyk 2:1] (3): *BielKron* 35v marg; *Calep* 36a; á wřzákże żeby zá ten ołów nic inégo do Korony nie przywořili/ iedno řrebro/ álbo miédź pretio aequiualentu wywieřzionému ołowowi. *SarnStat* 1234. [Ponadto w połączeniach szeregowych 22 r.; w przeciwstawieniach 5 r.; w połączeniach niewspóřzędnych lub w róźnych członach zdania złoźonego 5 r.].

»miedź a (abo) złoto; miedź ze złotem« (2;4): Tám to był wielki řłup vczynił ku chwale Słóńcu [...] z miedzi á ze zlotá *BielKron* 26v, 269v; *SkarKaz* 205a. [Ponadto w połączeniach szeregowych 23 r.; w przeciwstawieniach 9 r.; w połączeniach niewspóřzędnych lub w róźnych członach zdania złoźonego 6 r.].

»żelazo, (i, a, ani) miedź« = ferrum et aes *PolAnt* [szyk 6:4] (10): Alexander [...] wřzitki řwe rzemieřlniki obeřłał y rořkazał im rozmaite obrazi dete [!] zmiedzi y z řelaza dziać *BielŻyw* 158; *RejKup* o7v; *HistAl* Iv; *RejWiz* 91; *Leop Ier* 15/12; *Mącz* 395d; miedzi lepak y řelázu wági niemáć/ bo (tego) ieřt mnořtwo. *BudBib* 1.Par 22/14, *Deut* 33/25, 1.Par 22/3, *Ier* 15/12. [Ponadto w połączeniach szeregowych 14 r.; w połączeniach niewspóřędnych lub w róźnych członach zdania złoźonego 5 r.].

W *przen* (7) : Bo mi owo rzecz dziwna iáko Dawid wołał/ Mowiąc Pánu/ żeř z miedzi ty niebá pokował. *RejWiz* 147; *RejAp* 19; gđj dobry bránt s łobá ze řrebrá [tj. prawdziwą cnotę] przynieřiesz/ iuź go tám będzie łácniey przyłóćić y przyřarbowác. Ale ieřli s řczyřą miedzią tám przyedzyeř/ thákże teź zářię z miedzią do domu poiedzyeř. *RejZwierc* 17v, 17v; Choćby m ięzykám i cłowieczemi mowił y án-ielřkiemi/ á miłóći niemam/ zořtałem miedzią brzmiać/ álbo cymbálem dzwoniącym. *BudNT* 1.Cor 13/2; *WujNT* 610 marg.

a. Przedmioty zrobione z miedzi (7) : abowiem pierwey miedzią ziemię rito *FalZioł* IV 52b.

W połączeniach szeregowych (3): Naprzoth wzięła śíchati. y Chusti Biale. [...] Item Czeny wśifitek Schimbank. Item myedzy. mośfiądzv. y ynśchego wśifitkiego domośtwa. *ZapMaz* V S 2/332v; *KrowObr* 110; to nie może być/ áby tego Bogá [...] ći prawdziwie chwalić iáko przyśtoi mogli/ ktorzy drzewo/ kámienie/ miedz/ śrebro y złoto w takiey wćziwośći máią/ że im to co Bożego ieśt/ cáłuiąc ie y przed nimi klękáiąc/ przywłáfczćáią. *CzechEp* 87.

α. Pieniądze miedziane, też pieniądze w ogóle (3) : że wedle dwunaśći tablic wśtáwy/ káżdą krzywde piąćią á dwudzieśtą grzywien miedzi opráwowano *ModrzBaz* 79; [Płác duszą, bo tu nie przyjmują miedzi. *OtwinErot* 94].

W połączeniach szeregowych (2): Nienabywáicie śobie ani złota/ ani śrebra/ ani miedzi wpaśy wáśze ani mantići na drogę *MurzNT Matth* 10/9; *BibRadz Matth* 10/9.

2. Ruda (4) : Metallum, Wśzeláka miedz álbo máteria którą w ziemi kopáyą/ yáko yeśt kruśzec złoto śrebro/ miedz/ ołów. *Mącz* 219b.

Cf [**MIEDZIOŻÓŁTY**]

MM